

IRODALMI ÉRTESÍTŐ.

Az unitárius vallás Dávid Ferenc korában és azután. Írták többen. Szerkeszti : Dr. Boros György. Kiadja : A Dávid Ferenc-egylet. Kolozsvár. Ára 3 korona. Huszonhárom kisebb-nagyobb tanulmányt és értekezést foglal magában a könyv. Az egészből kiemelkedik *Fekete* Gábornak „Az unitárius vallás szabadságának alkotmányos biztosítékai“ című mélyreható tanulmánya, melyben az unitárius egyházra vonatkozó országos törvények történelmi keretbe vannak beállítva. Ezen kívül vannak benne történelmi, dogmatikai, életrajzi, bölcsészeti és geográfiai közlemények. Tarcsafalvi Albertnek egy szép költeménye zárja be az egészet. Amint a szerkesztő előszavában is mondja, a könyv nem tudományos igénnyel lép föl, hanem célja a közönség „érdeklődését“ és „tanulási vágyát“ fokozni. Bár nem látunk az egészen egy egységes gondolatot végigvonulni és amilyen szétfolyó és határozatlan a könyv címe, olyan az iránya is; de azért a jelzett célnak megfelel. Azt örömmel állapíthatjuk meg, hogy minden egyes dolgozat az unitárius vallás és egyház szeretetéből fakadt. Hisszük, hogy az olvasókban is hasonló érzéseket ébreszt. Az egyes dolgozatok által nyújtott élvezetet zavarja a sok boszantó sajtóhiba. Különben olvasóink figyelmébe ajánljuk.

Az „Unitárius Szószék“. VI. kötetének 2-ik száma *Böloni* Vilmos, *Deák* Miklós és *Ürmösi* József szerkesztésében megjelent. Halotti egyh. beszédek és orációkat tartalmaz. A temetés is egyik lényeges funkciója a lelkésznek. Különösen a hit vigasztalására a koporsóknál van legnagyobb szüksége az embernek. Ezen kívül minden életnek van valamilyen tanulsága, amire rámutatni a lelkész hivatása. Mégis úgy gondolkozunk, hogy a temetéseket minél rövidebben kell végezni. Az ígéhirdetés „alkalmatlan“ idői között is e célra a legalkalmatlanabb éppen a temetés. A közönség felizgult lelki állapota a legkevésbé veszi be az íge magvait. Az igazi keservesekre valódi kín a hosszas moralizálás. Egyesek hiúságát pedig nem szolgálhatja a lelkész a koporsónál. A hosszas halotti prédikációk a mult emlékei közé tartoznak. A lelkész használja fel a templomot, az új házások megáldását, a keresztelést, a konfirmációt, az urvacóra osztást stb., hol nyugodtabb kedélyhangulatban fogadják tanításait s hol nagyobb foganatja is van munkájának. Jól tudjuk, hogy népünk egy része milyen nagy súlyt helyez a temetésre, a keserves búcsuztatókra, a hosszas

dicséretekre. De erről le kell szoktatni s a lelkész más téreken érvényesítse tudását és tehetségét.

Ezek előrebocsátása után különben jelezzük, hogy a „szószék“ jelen száma igen tartalmas és jó dolgozatokat foglal magában. Örvendünk, hogy benne legjobb erőink nevével találkozunk. De a szerkesztőség felhívására jelezzük, hogy mi a „más“ irányú dolgozatok mellett szavazunk a jövőre. De már ezt a kötetet a könnyebb kezelhetőség kedvéért jó lesz ilyen irányban folytatni.

Heltai Gáspár Dialógusa a részegségről és tobzódásról. (1552). Írta Czöbel Ernő. Budapest, Lampel. 1911. Heltai Gáspár egyike azoknak a reformátoroknak, akiket csak a legújabb időben fedeztek fel. Erőteljes dolgozatai nem csupán az ő lánglelkének és fáradhatatlan buzgalmának a bizonyítékai, hanem világosságot vetnek a korra is, melyben keletkeztek. A jelzett „dialógus“ nem egyéb, mint egy élénk korrajz, melyben józan Antal és tobzódó Demeter egy egy típust képviselnek. A jelzett munka külső alakjáért, stílusáért, a benne található szólásformákért és közmondásokért is becses emléke irodalmunknak. De nagyobb értéket kölcsönöz neki az, hogy a magyar társadalom lelki és anyagi válságát tünteti fel a reformáció korában. A műnek ezt az értékét világosítja meg szerző, mélyen járó gondolkozással, nagy történelmi érzéssel és tudással. Éppen ezért az előttünk fekvő füzet kiemelkedik a közönséges értelemben vett könyvismertetés keretéből s az valóban, művelődés-történeti tanulmánynak tekinthető. Készséggel ajánljuk olvasóink figyelmébe.

A magyar protestáns egyház története. Középiskolák VIII. osztálya számára. Írta Jármay József főgimn. tanár. Kiadja a sárospataki irodalmi kör a főiskola költségén. A magyarországi protestánsizmus történetét három korszakra osztva, könnyen áttekinthető módon kezeli az író. Elég rokonszenvesen tárgyalja az unitárius egyház kialakulását is. De ennek az egyháznak további története és küzdelmei is helyet foglalhatnak egy olyan tankönyvben, amelynek célja tárgyilagosan bemutatni a hazai protestánsizmus történetét. Ennek az egyháznak is voltak és vannak iskolái. Az alapítókon kívül voltak hű munkásai. Szóval számához és anyagi erejéhez mérten ez is hozzájárult hazánkban a protestáns szellem ápolásához és elterjedéséhez. Ha megfogyva kerültek is ki ez egyház hívei a sötét időkben a létért folytatott emberfeletti küzdelemből, ezért ezt még nem lehet „fokozatos hanyatlás“-nak nevezni. Sőt a pusztító viharokat és a megpróbáltatások tüzeit kiállott egyháznak még jövője és hivatása van.

KÜLÖNFÉLÉK.

Böhm Károly.

1846—1911.

A kolozsvári Karolina kórház sebészeti osztályán máj. hó 18-án egy súlyos operáció után meghalt az a mélyen szántó filozófus, akihez fogható nincs e magyar haza határain.

Olvasóink ismerik nevét és értékelméletét, melynek alapját ő vetette meg a magyar irodalomban.¹ Egyébként neve nem nagyon ismeretes a nagy közönség előtt. Mert jól mondotta Apáthy, aki az akadémia nevében búcsuzott koporsójánál: „Odafönn szárnyalt és suhant el fölöttünk a lelked s nem az erőd volt csekély, de a magasság volt igen nagy, hogy oly keveseket tudtál magadhoz emelni“. Valóban, szédületes mélységeket és magasságokat járt meg lelke a gondolat és elmélkedés szárnyain, ahová olvasói, hallgatói közül igen kevesen követhették. Neki megadatott, hogy tiszta látással betekintsen a gondolat és lét olyan misztikumaiba, melyekről az átlagos intelligencia sejtelemmel sem bír.

Ezért nem ismerték őt, csak igen kevesen. Ezért vették körül koporsóját kevesen a választottak közül. Ezért nem gyászolt a magyar köztudat, amikor a magyar tudomány egyik dicsőségét és büszkeségét temették. Testét eltemették, *de szellemét, eszméit és gondolatait fel kell fedeznünk, fel kell támasztanunk*. Ez a feladat vár most a filozófia magyar művelőire, hogy aki életében „társtalan vándor“-ként biztos lépésekkel haladt a lét és gondolat meredeklein, legalább halálában legyen biztos és soha nem tévedő támasza és kalauza a hozzáfolyamodóknak. Az ő sorsa is az lesz, ami annyi magyar tudósé volt már, hogy neve akkor fog tündökölni, mikor a mellőzés, a meg nem értés hibájárt csak magunkra vethetünk.

Sajnos, ez alkalommal nincs elég terünk arra, hogy egy foly-

¹ Gál K. Böhm axiológiája. Ker. Magvető. 1906. 105--108. 1.